

IMMA FARRÉ I VILALTA

Universitat de Barcelona

MARAGALL, CORRESPONSAL D'ENRIC DE FUENTES I DIEGO RUIZ: DUES CARES DEL MESTRATGE LITERARI

Resum:

Aquest article reconstrueix el grau d'intervenció de Joan Maragall en l'edició de *Romàntics d'ara* (1906), d'Enric de Fuentes, i de *Contes d'un filòsof* (1908), de Diego Ruiz, a la Biblioteca Joventut, a partir de les cartes que el poeta va intercanviar amb tots dos corresponents. Aquestes ens mostren la cara i la creu del mestratge de Maragall (la tutorització i la complicitat, en el cas de Fuentes, i la impermeabilitat als consells, en el de Ruiz) i posen sobre la taula més exemples de la incapacitat de professionalització dels escriptors modernistes.

Paraules clau: Joan Maragall — Enric de Fuentes — Diego Ruiz — epistolari — Biblioteca Joventut — *Romàntics d'ara* — *Contes d'un filòsof* — professionalització literària — narrativa modernista — mestratge literari

Abstract:

This paper rebuilds the degree of participation of Joan Maragall in the edition of *Romàntics d'ara* (1906), by Enric de Fuentes, and of *Contes d'un filòsof* (1908), by Diego Ruiz, in the Biblioteca Joventut, from the letters that the poet exchanged with these two correspondents. They show us the heads and tails of the Maragall's mastery (the tutelage and complicity, in the case of Fuentes, and the impermeability to the advice, in the case of Ruiz) and bring up more examples of the inability of professionalism of the modernist writers.

Key words: Joan Maragall — Enric de Fuentes — Diego Ruiz — Letters — Biblioteca Joventut — *Romàntics d'ara* — *Contes d'un filòsof* — literary professionalism — modernist narrative — literary mastery

Joan Maragall constitueix per als homes de la revista *Joventut* el paradigma del poeta i l'intel·lectual moderns, i, per això, la publicació malda per obtenir al llarg dels seus set anys de vida les seves col·laboracions literàries, especialment en els números extraordinaris de cap d'any, i la seva participació a la col·lecció editorial, amb la traducció, juntament amb Antoni Ribera, de *Ton i Guida, Hänsel und Gretel* de Humperdinck i Wette (1901) i la publicació de *Les disperses* (1904). Lluís Via, el director del setmanari, tot just mort Verdaguer, atorgava a Maragall el paper d'inqüestionable guia cultural, el qualificava de «revolucionari dintre l'actual renaixement català» i un model per als joves i per als moderns.¹ I, certament, la correspondència de Maragall esdevé el testimoni feient de la seva funció de pol d'atracció per a tots aquells que l'admiraven i reconeixen la seva influència com a poeta, traductor, assagista, intel·lectual al servei de l'ideari catalanista i, en definitiva, com a persona compromesa amb la cultura del país.

1 Lluís VIA, «La poesía», *Nuestro Tiempo*, 19, juliol 1902, p. 30.

Les cartes conservades entre Maragall i Enric de Fuentes (1864-1935) i entre el poeta i Diego Ruiz (1881-1959) ens permeten de reconstruir el seu grau d'intervenció en l'edició de dos volums de la Biblioteca Joventut: *Romàntics d'ara* (1906) i *Contes d'un filòsof* (1908). A banda de les dades que tot epistolari aporta quant als motius íntims de l'escriptura, a l'esclariment d'aspectes cronològics i al procés d'edició i de recepció immediata dels textos, la tria d'aquests dos corresponsals ens permet mostrar la cara i la creu del mestratge de Maragall: d'una banda, i des de la sincera amistat personal, el respecte i la complicitat entre els dos corresponsals (Maragall-Fuentes) i, de l'altra banda, i des de l'acostament interessat, la impermeabilitat als consells del mentor (Maragall-Ruiz).

Enric de Fuentes, tutorització i complicitat amb l'amic

Les cartes conservades entre Maragall i Fuentes són força nombroses i van ser escrites entre l'agost de 1899 i el 21 de setembre de 1911.² Aquest conjunt epistolar no solament constitueix la prova de la seva estreta relació, sinó que també ens permet de resseguir fins a quin punt el poeta hi exerceix la seva influència i en tutela la carrera literària.³

Enric de Fuentes als tretze anys va començar a treballar de comptable per al fabricant Arañó i als vint-i-dos es va traslladar a París per tal d'incorporar-se al despatx del banquer Francesc Manel Pau. Més tard, després de passar una temporada a Madrid com a representant d'uns banquers francesos, va tornar a instal·lar-se a Barcelona, on comptava amb l'amistat d'Emili Vilanova, que el va introduir com a col·laborador a *La Il·lustració Catalana*, i de Joan Maragall,⁴ el qual ja havia acollit públicament de manera molt favorable els seus *Estudis* (1899). En aquesta ressenya advertia, d'una banda, que calia entendre el mot «estudis» com el resultat de la tensió de l'artista per arribar al misteri de la bellesa (així, desvinculava el mot de la càrrega naturalista que hom podia esperar); i, d'altra banda, qualificava Fuentes com a «místic de l'amor humà», en el sentit que la dona i l'amor eren els objectes principals de la seva literatura, i els estudiava des d'una òptica idealista, platònica.⁵

Les cartes de Fuentes testimonien aquest afecte pels dos escriptors en nombroses ocasions. Així, per exemple, mig rient i amb humilitat, comenta a Maragall com li agradaria fer-se una fotografia amb ells dos, que tan bé l'han aconsellat sempre sobre la seva participació en els Jocs Florals:

2 Entre cartes, targetes i postals, l'inventari del fons personal consigna un total de cent un documents de Fuentes (tots inèdits, excepte quatre cartes) i cinquanta-tres de Maragall (vint ja publicades); vg. J. MARAGALL, *Obres completes*, vol. I, Barcelona, Selecta, 1981, p. 981-993; Imma FARRÉ I VILALTA, «Enric de Fuentes i Joan Maragall: confidències epistolars sobre catalanisme i literatura», *Els Marges*, núm. 96, hivern de 2012, p. 62-88.

3 Per al coneixement d'aquest escriptor, vg., entre altres, [Lluís VIA], «Enric de Fuentes», *Lectura popular*, vol. IV, Barcelona, Il·lustració Catalana, p. 65-66; Josep M. MIQUEL I VERGÉS, «Enric de Fuentes», *Mirador*, núm. 353 (14-XI-1935), p. 6; Alan YATES, «Enric de Fuentes: novel·lista modernista», *Recerques*, núm. 1, 1970, p. 183-197; ID., *Una generació sense novel·la?*, Barcelona, Eds. 62, 1975; i Jordi CASTELLANOS, *La novel·la ciutadana i Enric de Fuentes*, dins Joaquim MOLAS, *Història de la literatura catalana*, vol. VIII, Barcelona, Ariel, 1986, p. 518-520 i 526-528.

4 Segons Lluís Via, pels volts de 1898 Fuentes compartia tertúlia amb Vilanova i Maragall al Cafè Anglès.

5 J. MARAGALL, «*Estudis*, de Enrique de Fuentes», *Diario de Barcelona*, 21 de juny de 1899, recollida dins ID., *Obres completes*, vol. II, Barcelona, Selecta, 1981, p. 105-106.

Vint y tants anys enrera en Vilanova'm digué que tirés als Jochs i are fa un parell d'anys vosté'm digué que jo no era escriptor de certámens. Donchs justament per aixó.

Diu l'Amengual en el discurs fet a Palma'l dia 14 d'aquest mes: «*Los juegos florales sirven para enaltecer medianias; en cambio sirven para estimular á los jóvenes*» Y si aixó devegadas es veritat ¡ves si tinch d'agrahirlos los consells d'en Vilanova y de vosté!

Pero no es agraument ni vanitat de la dolenta, no. Es vanitat de la bona, vanitat de l'afecte que vostés me portan; y si es cert que jo soch el Sr. Fuentes infantil, podriam posar al peu del retrato un lleterero que digués «Deixeu venir al noy cap a nosaltres». Y jo, menut com soch, ja ho semblaria un noy, y potser fins semblaria que la perspectiva m'enxiquiria, vist de tan lluny, de lo lluny qu'estich de vostès dos.⁶

Quant a la relació amb Maragall, Fuentes s'esplaiava en les cartes amb la complicitat pròpia dels amics que, davant la impossibilitat de veure's personalment, passen revista a fets destacats de la vida política i cultural barcelonina; per exemple en les cartes sobre el trasbals entre els diferents sectors catalanistes arran de la visita del rei Alfons XIII a Barcelona, l'any 1904,⁷ o, el mateix any, a propòsit dels rumors de la implicació de Joan Maragall amb l'Associació de Lectura Catalana, en els al·legats a aproximar-se als sectors obrers no pas amb més instrucció, sinó des de les emocions, educant el cor.⁸

Maragall feia un seguiment directe de la producció literària de Fuentes; gairebé podríem dir que la tutoritzava, ja que era l'únic que coneixia les seves obres abans d'editar-les i qui li aconsellava o proporcionava editor.⁹ En el cas del volum *Aplec* (1902), el consulta sobre la idoneïtat del títol. Fuentes li demana el parer sobre la inclusió en el volum d'alguns textos i, fins i tot, li comenta les condicions econòmiques que li ha ofert l'editor. I també, al juliol de 1905, en no resultar premiada la novel·la *Il·lusions* en el concurs de Palafrugell, vol saber on creu que rauen els defectes de l'obra i què li sembla si l'ofereix als editors de *La Il·lustració Catalana*.¹⁰ Fuentes, a més, en qüestió de tractes d'edició, sembla que no feia un pas sense rebre'n el vistiplau i acceptava sense discussió els consells de l'amic. Així, reacciona, doncs, al parer del poeta:

6 Carta d'Enric de Fuentes a Joan Maragall, 20 d'agost de 1904, mrgll-Mss. 2-35-8, Arxiu Joan Maragall. Mesos abans de la mort de Vilanova, Fuentes li apunta que li agradaria fer alguna cosa perquè la gent el recordés (carta d'Enric de Fuentes a Joan Maragall del 24 de febrer de 1905, mrgll-Mss. 2-36-3/2, AJM); quan s'esdevé el traspàs de l'amic, li envia una nota per saber si Maragall s'encarregarà de publicar alguna nota de record (carta d'Enric de Fuentes a Joan Maragall del 16 d'agost de 1905, mrgll-Mss. 2-36-12, AJM); i, poc després, el poeta l'anima a acceptar l'encàrrec d'un article sobre Vilanova per a *Garba*, el qual es publicarà en el núm. 2, 25 de novembre de 1905, p. 4, 6-7, amb la seva prèvia supervisió (carta de d'Enric de Fuentes a Joan Maragall del 16 d'octubre de 1905, mrgll-Mss. 2-36-18, AJM).

7 El juliol del mateix any, però, *Juventut* mantingué una forta polèmica amb els redactors de *L'Esquella de la Torratxa*, a propòsit dels Emigrants, és a dir, d'aquells artistes catalans que marxaven de Catalunya; vg. *Juventut*, núm. 230, 7 de juliol de 1904, p. 425-427. Fuentes demanà a Maragall que hi posés pau (carta autògrafa signada, 16 de juliol 1904, AJM); davant les reticències a participar-hi, segons hem de suposar, Fuentes li proposà la possibilitat de muntar unes vetllades: «[...] are la política y la literatura estan contrapuntadas, y una y altre s'esgarraparán y's faran uns nassos nous. Donchs procurém que fassin les paus, y que sigui l'art qui, com a germá gran, torni à fer feyna de la bona. // Posemlos devant de personas qu'els mereixin respecte, respecte á unes y altres. Uninlos ab llassos d'arts ab que ha separat el corch de la passió política»; vg. carta autògrafa signada, 21 juliol 1904, mrgll-Mss. 2-35-4/3, AJM, editada a I. FARRÉ I VILALTA, *op. cit.* Pel que sembla, tal trobada no es dugué a terme i fou la partida de Frederic Pujulà a París la que va retornar la tranquil·litat.

8 Carta d'Enric de Fuentes a Joan Maragall, 19 d'agost de 1904, mrgll-Mss. 2-35-8, AJM.

9 L. VIA, «Enrich de Fuentes», *op. cit.*, p. 65.

10 Cartes d'Enric de Fuentes a Joan Maragall, dels dies 11 i 14 i 15 juliol 1905, mrgll-Mss. 2-36-9bis, mrgll-Mss. 2-36-10, i mrgll-Mss. 2-36-10bis/5 respectivament, AJM. Aquest seguiment que esmentàvem es mostra de manera més clara en el cas de *Romàntics d'ara*, que veurem més endavant.

Es cert: *Ilusions* es un treball fet depressa. Jo duya pressa per guanyar cent duros, y no vaig recordarme d'allò que diuen els castellans: «visteme despacio que estoy de prisa» No me'n recordava de que escrivia una novela, y, en realitat, no pretenia fer un *roman*, sino aplegar en forma de *nouvelle* tot un pomell d'ilusions del noy, las de son pare, las de la noya, las del pare de la noya, y posar de relleu –no massa– el contrast de las dugas mares, la esbojarrada y la serena. Volia qu'el xicot fos ben bé fill de son pare, y la malalta una somiadora que moria com una planta, sense sol, abandonada en un recó del passadís d'una casa de gent mudada. Es dir, no volia mes protagonistes de l'obra que las *Ilusions* dels personatges principals, y potser per això es que havia quedat content del pare del noy. Crech, com vostè, qu'el treball, presentat com está, es poch fet, ó es massa fet; es dir, que *pera tres son curtas y pera dos son llargas*. ¡Mare de Deu! ¡Mare de Deu! Sempre seré'l meteix: may sé trovar el punt dols! Però ¿que's creu que'm dono? No, senyor, no; cada ensopegada meva'm val un bon concell de vostè, y com encare'm quedan uns quants anys, poch ó molts, pera treballar, encare'm faria ilusions..... y d'avuy endevant miraré de ferlas millor.¹¹

La complicitat entre ambdós, tanmateix, sembla que tindria uns límits, pel que es desprèn de les cartes, i ateny a la participació de Fuentes en diversos certàmens literaris. Al llarg de la seva relació epistolar, Fuentes li comenta com es fa tips de treballar (en el despatx del banquer Manaut i donant sortida als seus treballs literaris) per mantenir la família i assegurar tranquil·litat a les seves germanes; i, com a bon comptable, apunta els recursos extra que la seva dedicació a la literatura li aporta, i que considera imprescindible. Així, doncs, després de fer-li saber que ha estat uns dies malalt, reconeix el perquè dels seus excessos:

Potser sigui un xich de *surmenage*, qu'el meu estiueig queda reduhit á treballar a totas horas pera arreplegar els diners que gastém de mes quan la familia es fora. Ja traballo, ja; miri que se n'ha de fer de feyna, tal com la pagan, pera que jo arribi a obtindre lo que'm propono! El mes passat he cobrat:

Premi de l'Avenç	15 \$
Liquidació de llibres meus	5 \$
1 Quento per La Ilustració	3 \$
5 “ “ “ Veu	15 \$
1 “ “ L'Almanach Esquilla	5 \$
	<hr style="width: 10%; margin-left: auto; margin-right: 0;"/>
	<u>43 \$</u>

Ja veu si son diners; y aquest mes també penso fer els meus 25 durets si Deu me dona salut y el *Cucut* me demana quento pera'l calendari.

Jo no sé si tothom la coneix la satisfacció dels que's sacrifican pel bé dels seus; però planyo als que no la coneguïn. Es un orgull com qualsevol altre. Mentres jo passo horas treballant, penso qu'els de casa meva fan salut pera l'hivern y'm quedo tot cofoy. Y, quan ne parlo ab els amichs, m'alabo!¹²

11 Carta d'Enric de Fuentes a Joan Maragall, 14 de juliol de 1905, mrgll-Mss. 2-36-10, AJM.

12 Carta d'Enric de Fuentes a Joan Maragall, 2 de setembre de 1904, mrgll-Mss. 2-35-9/6, AJM. En algunes ocasions, Fuentes demana a Maragall que li deixi alguns diners. Per exemple, en la carta 19 de setembre de 1903, mrgll-Mss. 2-34-7, AJM, li demana 40 pessetes, l'avisava que no les hi podrà tornar fins al gener i confessa que s'adreça a ell, en comptes de fer-ho al despatx, perquè ja hi ha hagut de recórrer en altres ocasions.

pagan, però que jo arribi a obtenir lo
que m'proposo! El mes passat he cobrat:

Reunió de 1 ^a Quena	15	₪
Ligordació de llibres meus	5	₪
1 Quento per la Il·lustració	3	₪
5 " " " Ven	15	₪
1 " " " l'Almanach Espalla	5	₪
	<u>43</u>	₪

Ja veu si són diners; i aquest mes, també
penso per els meus 28 drets, si Deu me dona
salut, i el Cuent me demana quents per a l'
calendari.

Jo no se si tot hom la coneix la satisfacció
sels que s'ofereixen pel bé dels seus; però
planyo als que no la coneixim. És un
orgull com qualsevol altre. Moltes jo passo
hores treballant, però qui els de casa meua
fan salut per a l'hivern, i m'quedo tot
cofoy. I, quan me parlo ab els amichs,
m'alabo!

I, m'ni guina cosa: influenciat sens
dubte pel meu mode de viure, en tots
els treballs meus d'ortu hi surten quents
de diners y coses de família.

Maragall, per bé que sembla que podia conèixer *Tristors* abans que Fuentes la presentés al concurs de *L'Avenç*, està força al marge de les decisions, tot i participar nominalment com a membre del jurat.¹³ Maragall, en resposta a un comentari irònic de l'amic, es compromet a corregir aquest aspecte no cedint a les peticions de participació en jurats si no pot fer front realment a la tasca que se li encomana:

Que en té de raó en la ironia de la seva pregunta de si la direcció artística de la A. de Lectura és per l'estil dels càrrecs de *L'Avenç*. Mojà, Badalona, i encara hauria pogut dir Arenys! Sí, això és enganyar al públic, i en tinc remordiment i me'n proposo l'esmena. Vénen i li diuen al capdavall de totes les seves excuses: –Bé ens deixarà posar el nom, almenys! –Ai d'aquell que el seu nom ha començat a arrossegar-se per les gasetilles! Això és com les dones: tot el mal està en donar-se per primera vegada. Però cal reaccionar contra tanta farsa: i li dono gràcies de l'estímul.¹⁴

I, en el cas del concurs de Palafrugell, de l'any següent, per bé que li consta que Fuentes ha estat treballant de valent fins a primers de maig en una feina que l'encaparrava, Maragall manté les distàncies i es mostra curós en els seus comentaris, i més davant l'entusiasme que li transmet Fuentes sobre la remuneració econòmica dels premis literaris:

No sabia que vostè estés encarregat de fer un discurs pera'l Concurs de Palafrugell. ¿Qu'els hi parlarà d'alsinas? Potser s'ho pendrán a mal...

Lo que'm sembla es que'l concurs de Palafrugell potser haurá sigut una bona llavor. He vist que l'Associació protectora de la Ensenyansa catalana obra un concurs y dona premis de 200, 300, y 500 pessetas. Tot es comensar. Fan mes bé aquestos senyors ab l'exemple que no pas els qu'escriuen critiquejant. Y no em digui que allò es resultat de lo altre, porque'm sembla que, segons á qui, *ni menos s'els escuchan*.... Y tinch el convenciment de que hi ha cosas que han d'escriure d'una altra manera. El dia que jo m'hi posi á escriure d'assumptes socials, trascendentals y etc, etc.! Faré tronar y ploure. Sols que'm sembla que trigaré.¹⁵

Pel que fa a la relació de Fuentes amb *Joventut*, el seu nom ja s'havia apuntat com a col·laborador de *Setmana Catalanista*, la publicació precedent al setmanari, i, posteriorment, de *Joventut*.¹⁶ Malgrat aquesta inicial vinculació, no es pot dir que Fuentes fos un col·laborador regular de la revista ni que hi

13 Davant la insistència de Fuentes per saber si li havien passat novel·les informades del concurs, Maragall se sent incòmode: «La veritat es que al dir jo de principi que no mes me comprometía á veure lo granat, me vaig reduhir à prendre per gra lo que'm donessin per tal. I ara'm trobo que no puch fer lo que voldria y tot plegat, no sé, me trobo contrariat. Y la veritat es que de tot això els últims temps d'estar á Barcelona hauria hagut de cuidarmen mes: es aquesta desidia meva que tot sovint resulta imperdonable»; carta de Joan Maragall a Enric de Fuentes, 12 de juliol de 1904, mrgll-Mss. 2-35-2/6, reproduïda dins I. FARRÉ I VILALTA, *op. cit.*, p. 72-73.

14 Carta de Joan Maragall a Enric de Fuentes, 1 de setembre de 1904, dins J. Maragall, *Obres completes, op. cit.*, p. 983.

15 Carta d'Enric de Fuentes a Joan Maragall, 18 de juny de 1905, mrgll-Mss. 2-36-8/7, AJM. En fer-se públic el veredict, Fuentes confessa a Maragall que intuïa que Pous i Pagès obtindria el premi i que, no obstant això, se n'alegra, atesa la situació econòmica de l'empordanès: «Si li haig de parlar ab franquesa, confessaré que mes m'estimo que sigui ell qu'un altre; el tinch per un bon amich meu y no crech que la balli massa grassa; vostè va dirme que creya qu'estava colocat a l'*Avens*, y no sé porque'l cor me diu que a l'*Avens* no deuen desdinerarse gran cosa. Vaja, que m'alegro de saber qu'es ell, de debò!»; carta d'Enric de Fuentes a Joan Maragall, 14 de juliol de 1905, mrgll-Mss. 2-36-10, AJM.

16 Enric de Fuentes disposava d'una producció literària considerable i tenia un cert reconeixement dins l'esfera cultural barcelonina: havia obtingut un accèssit als Jocs Florals (1896); havia publicat *Prosa* (1897), *Estudis* (1899); i havia col·laborat i col·laborava en diversos periòdics i revistes com *La Il·lustració Catalana*, *Pèl & Ploma* i *Els Quatre Gats*.

abundessin gaires treballs literaris:¹⁷ del conjunt de set col·laboracions, només tres (*Coneixensas de taverna*, *Las enamoradoras* i *La lley trista*) són textos narratius.¹⁸ En aquests fixa la seva atenció en les dones (la tristesa d'una nena òrfena de mare, mancada d'afecte i la coqueteria maliciosa de les dones, en els dos primers textos) i en situacions de la societat contemporània (en concret, la tristesa que es respira un diumenge, dia en què hom ha de fer festa per força, en la tercera narració).¹⁹

De les dues primeres col·laboracions a la darrera, podem observar-hi un salt de tres anys i mig. Per l'epistolari entre Fuentes i Maragall sabem que la decisió de publicar-hi el 1904 es deu a les orientacions que li va fer Joan Maragall, al qual dedica la narració d'aquest any, tot i que això no sigui explícit en el setmanari:

Aquí li envio això. Li dedico, y no he volgut posar el seu nom à *Juventut* pera que no diguessin que presumeixo de que vosté m'es amich y pera que no's pensessin que'm vull valdre del nom de vosté pera fer empassar els productes de la meva fabricació, ni més ni menys qu'aquell fabricant de pastas que va fer «carquinyolis Robert». Els meus carquinyolis no li faran perdre'l creditat nom de vosté. [...]

Creyantlo a vosté he matat dos pardals d'un tret: he sigut obedient, (qu'es una cosa molt difícil) y he complert aquell desitj de que li havia parlat, d'enviar quelcom á *Juventut* pera anar, de mica en mica, conreuant el tros de terra que'm pertoca en el camp ahont deu florir amor, amor y *forsa*.

Un dia o altre li arribará l'hora a *La Renaixensa*. Lo mal es que no conech a cap dels que se'n cuydan.²⁰

D'altra banda, dels textos no estrictament literaris podem destacar el publicat en el número extraordinari de cap d'any de 1901, «Salutació», en què dóna la benvinguda al nou segle i, tot seguint la tònica de persona sentimental i idealista, manifesta els seus desigs que el que tot just inicia, sigui el Segle de l'Amor i tot el món estigui agermanat per aquest sentiment;²¹ i «Miracle», en el qual comenta de manera entusiasta la tornada de Maragall al *Diario de Barcelona*, ja que personifica l'ideal catalanista i qui millor pot dur a terme el testimoni de Mañé i Flaquer:

17 No és pas cert, com afirma MIQUEL I VERGÉS, *op. cit.*, que hi publicués un article cada any, per bé que sí que en van aparèixer set, tants com anys de publicació de la revista.

18 Enric de FUENTES, «Coneixensas de taverna», *Juventut*, núm. 15, 24 de maig de 1900, p. 229-231; ID., «Las enamoradoras», *Juventut*, núm. 32, 20 de setembre de 1900, p. 508-509; i ID., «La lley trista», *Juventut*, núm. 241, 22 de setembre de 1904, p. 627.

19 En aquestes narracions, la tendència de Fuentes a fer argumentacions pseudocientífiques sobre la manera de ser de les dones hi és ben present: «Y es que vaig convencentme de que la dona, ser tan complex que'ls homes no tenim prou talent pera compéndrela, es la personificació del imprevist, d'aquell imprevist de que tan enamoradas estan las noyas somniadoras; y crech que d'aqueix enamorament que senten per lo qu'ellas mateixas simbolisan, d'aqueix amor, donchs, per ellas mateixas, neix el Narcís femení que tant esporugueix als pobres d'esperit pera qui no será may el regne de la Terra, neix lo que'n diuhen la *coqueta*, y que jo'n dich senzillament artista enamoradora»; E. de FUENTES, «Las enamoradoras», *op. cit.*, p. 508.

20 Carta d'Enric de Fuentes a Joan Maragall, 21 setembre 1904, mrgll-Mss. 2-35-12/2, AJM. El juliol del mateix any, arran de l'encesa polèmica entre *Juventut* i *L'Esquella de la Torratxa*, Fuentes va demanar, sense èxit, a Maragall que hi intercedís; vg. I. FARRÉ I VILALTA, *op. cit.*

21 «Guárdalsne tu [als homes], sigle que neixes: ensényals á dir veritats y á riure ab alegría ; guíals pels camins plens d'oliveras; pórtals á Vilamor; [...]. Fes que tots siguin bons, no que cerquin á serho més els uns que'ls altres. L'ínich consol de la nostra generació es el de ser millors que'ls que foren dolents y ja son morts ó's moren; però es un trist consol! // Salve, centuria, si has de ser sigle d'amor! Amor es bondat»; E. de FUENTES, «Salutació», *Juventut*, núm. 47, 3 de gener de 1901, p. 26.

[...] volèm que'ns parlin ab el cor els que tinguin de guiarnos, volèm que'ns parlin ab llenguatge clar, serè, y ben amarat de bondat pera que la nostra ànima no'l rebutgi; volèm sentir la veu del sentiment, no pas sermons d'encàrrech. Més clar: volèm tenir fe en la ingenuitat y en l'altruisme dels nostres mestres. [...] L'ideal vol poesia, y en surten tan poch de poetes pensadors, de pensadors poetes que'ns entenguin y's deixin entendre! Quan en surt un es per miracle.²²

A banda d'aquestes col·laboracions, i amb anterioritat a l'edició de *Romàntics d'ara*, el setmanari s'havia ocupat de comentar puntualment el seus llibres de narracions i les seves novel·les: Jeroni Zanné comentà *Aplec*, *Amors i amoretes* i *Il·lusions*, mentre que Arnau Martínez i Serinyà es va encarregar de *Tristors*. Les ressenyes de Zanné segueixen una línia de valoració descendent: a *Aplec* destacava l'interès de Fuentes per la psicologia femenina, l'atracció pel petit, que denotava una percepció íntima i delicada de la vida, i constatava que l'obra reunia les condicions necessàries de tota bona prosa (sentiment, expressió, veritat i cultura);²³ *Amors i amoretes* participava de les mateixes característiques que l'obra anterior, però constatava que es tractava d'un llibre inferior;²⁴ finalment, Zanné no va dedicar gaires elogis a *Il·lusions*,²⁵ novel·la que considera plena d'un sentimentalisme exagerat passat de moda, que descuida l'anàlisi psicològica i que té la finalitat d'entretenir. Zanné li reconeix la virtut de la sinceritat, però reivindica que aquest aspecte, insuficient, no és un argument que permeti de justificar només les obres sentimentals:

Si exagera la nota sentimental, si li plau omplir de tristeses y llàgrimes les obres que produheix, no fa més que obehir al manament del seu temperament romàntich. Cal que cada hu escrigui lo que senti; cal que'ls qui fan de crítich reconguin als autors el dret d'escriure tal com pensen, sense donàrelshi concells inútils. Però cal que compreguin també que tan sincer pot ésser el romàntich, com el clàssich y el parnassià. Fins tractantse d'autors d'avuy día.²⁶

Martínez i Serinyà, en canvi, es mostrava més receptiu en la ressenya de *Tristors*: qualifica aquest llibre, que rebé el segon premi del concurs de novel·les de *L'Avenç*, d'obra mestra (per la novetat de l'exposició, la facilitat de desenvolupament i la humanitat dels protagonistes i dels sentiments) i saluda favorablement el conreu de la literatura ciutadana, «en pro de quin genre apar que està iniciantse una saludable y encoratjadora reacció per part d'alguns de nostres més celebrats novelistes».²⁷

Pel que fa a l'elaboració de *Romàntics d'ara*, les cartes ens informen que Fuentes passà quatre anys escrivint la novel·la, fet que a aquells que veien que publicava tres novel·les en tretze mesos, podia

22 E. de FUENTES, «Miracle», *Juventut*, núm. 284, 20 de juliol de 1905, p. 459. Tot i que Maragall es resisteix a parlar per carta de les possibilitats de retorn al *Diario de Barcelona*, Fuentes li va preguntant sobre la qüestió i manifestant privadament que considera que el mateix Maragall seria un magnífic director.;vg. les cartes d'Enric de Fuentes del 18 de juny i del 14 de juliol de 1905, mrgll-Mss. 2-36-8/7 i 2-36-10.

23 *Juventut*, núm. 103, 30 de gener de 1902, p. 83.

24 *Ibid.*, núm. 201, 17 de desembre de 1903, p. 827-828.

25 *Ibid.*, núm. 305, 14 de desembre de 1905, p. 803.

26 *Ibid.*

27 *Ibid.*, núm. 257, 12 de febrer de 1905, p. 35-36.

passar totalment desaparegut i, fins i tot, podien arribar a creure que les escrivia a preu fet.²⁸ També, per la mateixa via podem saber el dia que va acabar la redacció de la novel·la: «Eran las 4 del dematí [sic] del dia de Sant Jordi del any 1905 quan “En Ridaura trovava'l céntim que li faltava”».²⁹

Coberta del text de Fuentes

Pel que sembla, Joan Maragall anava seguint la redacció de la novel·la capítol a capítol, i es trobaven per comentar-los o, també, per fer-ne una lectura privada, habitualment els diumenges al vespre, a casa del poeta. Així, en una carta que Fuentes adreça a Maragall al febrer d'aquell mateix any, es mostra preocupat per l'efecte que han causat en alguns dels assistents la lectura d'alguns fragments de la novel·la, que els ha dut a titllar-la de «pornogràfica». Davant aquest fet, la intervenció de Maragall se li fa del tot indispensable:

28 Carta d'Enric de Fuentes a Joan Maragall, 19 de gener 1906, mrgII-Mss. 2-37-1/2, AJM.

29 Carta d'Enric de Fuentes a Joan Maragall, 23 abril 1905, mrgII-Mss. 2-36-5/2, AJM. Aquesta frase remet al final de *Romàntics d'ara*.

Y com que trigarém uns quants días á veurens, y tinch al cap allò de *pornogràfich* que vaig sentir dir diumenge al vespre, li demano desd'are que fassi'l favor de defensarmen d'aquell calificatiu, –que'm dol qu'hagi sigut dit, y del qual protesto altra vegada.– Crech que la defensa pot ferla sense ni tan sols voler posarme á bon lloch: dient que a casa de vostè no s'hi llegeix res pornogràfich, ja n'hi ha prou.

Es clar que no pot haverhi dubtes ni de casa de vostè, ni de mí; però hi ha cosas que fan mal, ó podrian fer men. Jo que no he estudiat en gayre llibres, y he estudiat bon xich als homes, crech en els efectes momentanis del *venticelo* de que parla *Don Basilio* en *Le Barbieri de Seviglia*. Y pera prevenir que la gent s'esgarrifi al llegir els primers capítols de la meva obra, penso dedicarla á la meva mare: no crech que ningú'm tingui per tan brétol que pugui dedicar á la mare meva una obra immoral. Si'l *venticelo* fes correr allò del pornogràfich, la dedicatoria, purificant l'ambient, no deixaria arrelar la calumnia.³⁰

Abans que no estigués acabada la novel·la, Maragall ja era també còmplice i part de l'estratègia propagandística que Fuentes va ordir de cara a l'edició, en principi, orientada a *L'Avenç*, del qual esperava aconseguir com a mínim 100 pessetes.

El cor me diu que'n Casas y en Massó necessitan que se'ls ne parli fent molta escudella, molts romansos, de las obras que s'encarregan d'editar. Quan sigui hora, jo'm permetré demanarli à voste qu'els tiri un *entretoch* avans que jo'ls ne parli.

Y jo ja'm cuydaré de fer un xich de soroll, de moure la curiositat de la gent entorn de la meva obra. Si la acabo cap à fi de mars, penso donar una vetllada íntima (ahont dimoni la donaré? Encare no ho sé) convidant la *élite* dels crítichs y intellectuals, a més d'alguns amichs de debó. Vosté m'ajudarà á triar la gent, y els trossos que llegiré.... Mes ben dit, que llegiria si tot anés com penso. En aquest mon may se pot estar segur de fer lo que un desitja.³¹

Efectivament, Fuentes va començar a aplicar la seva tàctica, ara amb Pin i Soler, ara amb Suriñach i Senties, ara a can López, fins que els homes de *Juventut* li demanaren una novel·la per al fulletó de la revista i per posteriorment fer-ne edició. Fuentes els oferí *Romàntics d'ara* tot manifestant que, si li hagués estat possible econòmicament, li hauria agradat editar-la ell mateix, i els demanà uns dies per tornar-los resposta, termini que necessitava per fer-ne la consulta a en Maragall.³² Aquest li respongué en sentit afirmatiu, però, pel que es veu, no veia prou clar de tirar endavant amb la lectura privada de l'obra, malgrat que aquesta, pel que es desprèn de les paraules de Fuentes, fos plenament del seu gust:

Sab que els noms de Zola, Stendhal y Bourget, barrejats ab els *Romàntichs d'are*, m'han fet estarrufar? Pobre de mí! ¿Que no li hauria estat igual comparar la meva obra ab las d'uns escriptors que fossin menys enlayrats?³³

30 Carta d'Enric de Fuentes a Joan Maragall, 1 de febrer de 1905, mrgll-Mss. 2-36-1, AJM.

31 Carta d'Enric de Fuentes a Joan Maragall, 24 de febrer de 1905, mrgll-Mss. 2-36-3/2, AJM.

32 Carta d'Enric de Fuentes a Joan Maragall, 23 d'abril 1905, mrgll-Mss. 2-36-5/2, AJM: «L'haver demanat dias pera respondre fou ab l'intent de demanar concell a vostè. ¿Vol donarmel? ¿què li sembla que tinch que respondre? *Diguimho franca-ment*, y fassim el favor de dir-mho *avans de dijous à la nit*, pera que jo pugui donar la resposta avans de divendres á mitj dia».

33 Carta d'Enric de Fuentes a Joan Maragall, 27 d'abril 1905, mrgll-Mss. 2-36-6, AM. Lluís Via compartia l'entusiasme de Maragall en considerar que *Romàntics d'ara* era una novel·la magnífica, la millor que havia escrit Fuentes, la qual cosa comenta a Víctor Català com a perspectiva d'edició; vg. la carta de Lluís Via a Caterina Albert, 17 d'octubre de 1905, dins Irene MUÑOZ I PAIRET (ed.), *Epistolari de Víctor Català*, vol. I, Girona, Corbet, 2005, p. 75-76.

Romàntics d'ara se circumscriu plenament dins de la nova orientació que pren la novel·la en aquests anys: la novel·la ciutadana, la qual no deixa de compartir, d'una banda, el costumisme, que és ampliat amb Fuentes en recollir, en la seva obra i des de la quotidianitat, un reguitzell d'ambients, costums, personatges, etc. propis del marc urbà i, d'altra banda, la presència del sentimentalisme que, tal com indica Castellanos, es justifica pels problemes de mercat literari que converteixen el públic burgès femení en el seu principal receptor, i que, tal com Alan Yates argumenta, es deu també a l'augment dels moviments feministes a la darrera de segle.³⁴ Gràcies a la correspondència, sabem que el gir temàtic envers la ciutat es deu als suggeriments de Francesc Matheu, de la qual cosa es mostra ben cofoi:

Aném á dir que avuy, escrivint cosas de la vida ciutadana, no hi ha mes remey que parlarne dels diners. Avans els meus articles tot devían ser flors y violas, perque fins hi hagué un crítich que pera sintetisar lo qu'era la comedia «Las Flores» digué: «Sembla un cuento d'en Fuentes».

Are, en els meus treballs, deuen traslluirse las penas y travalls de la meva vida riallera. Quan en Matheu me digué que volia que lo que jo escrivis pera la Il·lustració fossin cosas de costums de la vida ciutadana, no's creya pas que m'encertés tant el gust. Hi tinch publicats uns «Nou duros de gas» que son tot un poema..... inedit.

Ja se'n podria fer un aplech un xich curiós de tot lo que jo he escrit de cosas de la gent barcelonina. Quan jo'm mori fassinme un volum vosté y uns quants amichs; paguin l'edició entre tots, y venguinla en profit de la meva familia, que prou ho necessitará.³⁵

Romàntichs d'ara és la primera obra que apareix sota el sistema de llibre-obsequi per als subscriptors del setmanari *Juventut*. Es començà a anunciar la novel·la en el «Prospecte per al 1906», publicat a mitjan desembre, en el qual es destacava que era una «joia literària» de més de «500 pàgines».³⁶ Al 4 de gener de 1906 s'havia enllestit el tiratge i hom procedia a enquadrar-la. Finalment, l'obra sortia a la venda i es repartia, per bé que amb retard, a partir de l'11 de gener.

Al final de la narració «Don Juan Tenorio», pertanyent al volum *Amors i amoretes*, el narrador comenta que és un «romàntic d'ara», mots amb què bateja aquesta novel·la de 519 pàgines. Fuentes la subtitula *Estudi d'uns amors neguitosos*, els dels dos protagonistes que busquen un espai fora del matrimoni per a l'amor i es veuen enfrontats amb dificultats, no únicament externes, socials, sinó també personals. En la part central de la coberta s'inserí una petita il·lustració d'un nu femení assegut vora un petit estany envoltat de vegetació i el lema *Natura, Treball, Amor*, el qual ens situa, d'entrada, en l'esfera idealista que caracteritzarà la novel·la. Aquest lema, d'altra banda, sintetitza ben bé els mons que s'hi veuen representats en la novel·la, entenent natura no en un sentit de representació del món rural, sinó com a expressions de la pròpia vida.

34 Vg. J. CASTELLANOS, *op. cit.*, i A. YATES, *op. cit.* Ens hi hem referit també a I. FARRÉ I VILALTA, «La Biblioteca Joventut (1901-1914) i el darrer Modernisme», *Els Marges*, núm. 64, setembre de 1999, p. 57-58.

35 Carta d'Enric de Fuentes a Joan Maragall, 2 de setembre de 1904, mrgll-Mss. 2-35-9/6, AJM.

36 Es va repartir a *Juventut*, núm. 305, 14 de desembre de 1905.

Pel que fa a la recepció de l'època, les cartes entre Fuentes i Maragall deixen entreveure el malestar que li va produir una de les primeres referències directes, la del *Diario de Barcelona*, l'autoria de la qual el fa malpensar i li ho fa avinent a l'amic:

Pels que no saben que he passat quatre anys escrivint els *Romàntichs*, pels que en l'espai d'uns tretze mesos han vist apareixer tres novelas mevas y bona colla d'articles literaris ab la meva firma, jo puch ser un d'aquells que «fan artículos y hasta libros con la misma facilidad que los obreros de Palafrugell taponen.»

Comprenc, donchs, justificat que hi hagi que no llegeixi llibres de qui «tiene las ideas, los datos, y aun los tropos, como encajados, y unicamente ha de tirar de una anillita para alumbrar y para deslumbrar al mundo con los productos de su ingenio.»

No es que jo vulgui «pasarme de listo», amich Maragall, però la coincidència de la firma d'aquell article ab el nom de la persona a qui jo atribueixo la paternitat de la crítica dels meus *Romàntichs*, es lo únich que'm mou a ferli observar que potser no vaig anar tan errat al creure que no fou en Masriera qui'm va fer l'honor de parlar del meu llibre.

Y, ben mirat, els crítichs no'n tenen cap culpa de que jo hagi produhit tant, ni venen obligats á saber si las criaturas son setmesonas ó han nascut a consecuencia d'un prenyat de burra.³⁷

Podem destacar l'opinió de Joan d'Avinyó [Josep Pous i Pagès] a *El Poble Català*, el qual, per bé que reconeix que es tracta d'una novel·la psicològica molt ben feta, la millor que Fuentes ha escrit, no s'està d'observar-hi com a defectes l'excessiva anàlisi dels dos personatges principals i la lentitud amb què Fuentes la duu a terme per tal de donar versemblança a la situació excepcional que viuen els protagonistes:

Tots els mínims pensaments, totes les més petites sensacions dels dos protagonistes ens esposa pacientment, minuciosament. Y no s'accontenta d'esposarlos, sinó que en acabat els reprèn pel séu compte y va brodant sobre aquell tema fins que gaire bé desapareix el motiu inicial sota les fantasies que l'autor hi acumula. Y d'axò'n resulta un efecte completament contrari al que l'autor s'havia proposat. En comptes de donar consistència a la psicologia dels personatges, aquesta continua explicació de llurs estats anímics acaba per ferlos boirosos, indefinits; l'autor s'interposa sempre entre llur ànima y'l llegidor, dexantla veure tant sols com a través d'un vel, com si fos una cosa de somni.³⁸

Josep Morató, a *La Veu de Catalunya*, parlava favorablement de la novel·la i, per la concepció de la vida que traspua, l'emparenta amb Balzac, però, quant a procediment, amb Bourget. Com Pous i Pagès feia, també li retreu el detallisme de la història i dels personatges; això no obstant, considera ben lloable l'aparició de *Romàntics d'ara*:

37 Carta d'Enric de Fuentes a Joan Maragall, 19 de gener de 1906, mrgll-Mss. 2-37-1/2, AJM. L'endemà mateix Fuentes li desmentia la sospita que fos Bartomeu Amengual el responsable de la ressenya de la novel·la.

38 Joan d'AVINYÓ, «Llibres nous», *El Poble Català*, núm. 67, 17 de febrer de 1906, p. 3.

Per aixó'l llibre's llegeix ab gust, ab tot y l'espai tal vegada excessiu que s'ha pres en Fuentes pera descapdellarne'ls successos, susceptibles de ser tancats en un march més petit.

Saludém en «*Romántichs d'ara*» l'aparició d'una novela ben moderna y ben barcelonina... La novela que havíem d'esperar del talent den Fuentes, tan modern y tan barceloní.³⁹

Finalment, el poc ressò de *Romántichs d'ara* és evidenciat des del setmanari *Joventut* per Víctor Oliva.⁴⁰ Fuentes, injustament, atesa l'envergadura d'aquesta novel·la dins del panorama literari català, no ha tingut el suport que es mereixia ni per part dels lectors ni per la de la crítica. El tema de l'amor lliure, tan interessant com a ideal però tan inviable en la pràctica en la societat del canvi de segle, prou que no es mereixia, segons Oliva, la indiferència.

Diego Ruiz, de l'admiració a la decepció

L'epistolari conservat a l'Arxiu Joan Maragall ens acota la relació entre Maragall i Ruiz entre 1906 i 1909, si bé, malauradament, i tret d'un cas, només disposem de les cartes que el filòsof i escriptor va trametre al poeta. Es tracta d'un conjunt de quinze documents, entre cartes, targetes, postals i escrits; tot i que en només set d'aquests consta la data completa, podem deduir en tres més la seqüència temporal, ja que es fa referència a tràmits i preparatius relatius a l'edició a la Biblioteca Joventut del volum *Contes d'un filòsof*, del qual Maragall va exercir de padrí i avalador.

Diego Ruiz és un personatge que, com Pompeu Gener, per bé que en menor grau, també ha estat superat en part per les anècdotes, i la seva obra literària ha passat a un segon pla.⁴¹ Això no obstant, el fet no ens ha d'estranyar en aquest tipus de «filòsofs», en un sentit ampli de la paraula, que apareixen en escena en el tombant de segle. Precisament, una de les principals característiques d'aquest home és, com ha estat assenyalat per Ramon Anglada,⁴² la seva formació pluridisciplinària (metge psiquiàtric, filòsof, escriptor de contes i de pamflets de caràcter social i polític), que exemplifica la voluntat d'unir la Vida amb l'Art.

Diego Ruiz era malagueny d'origen i, pel que sembla, cosí de Pablo Ruiz Picasso. Es traslladà amb tretze anys a Barcelona, el 1894. Estudià medicina i residí a casa d'un oncle. Es llicencià el 1901 brillantment i aconseguí una beca per doctorar-se a Itàlia, concretament a Bolonya, país i ciutat que el

39 Josep MORATÓ: «Romántichs d'ara», *La Veu de Catalunya*, núm. 2448, 1 de febrer de 1906, p. 2.

40 Víctor OLIVA, «Entorn de *Romántichs d'ara*», *Joventut*, núm. 324, 26 d'abril de 1906, p. 263-265.

41 Pel que fa a la biografia de Diego Ruiz hem consultat, entre altres, els següents materials: Carles RAHOLA, «Una autobiografia del doctor Diego Ruiz», *Revista de Catalunya*, núm. 19, gener de 1926, p. 22-25; Enric JARDÍ, «Diego Ruiz», dins ID., *Quatre escriptors marginats*, Barcelona, Curial Edicions Catalanes, 1985, p. 79-126; Plàcid VIDAL, *Els singulars anecdòtics*, Barcelona, Joaquim Horta, 1920, p. 107-114; Lurdes MALGRAT, «Diego Ruiz, un personatge singular», dins Diego RUIZ, *Contes d'un filòsof. Contes de glòria i d'infern*, Valls, Cossetània Edicions, 2009, p. 9-37; i, específicament, quant a la seva trajectòria filosòfica a Catalunya, Cristian PALAZZI NOGUÉS DE TRUJILLO, «Aproximació al Diego Ruiz català», *Diàlegs*, núm. 42, octubre-desembre de 2008, p. 71-89.

42 Ramon ANGLADA BAU, «Notes per a una lectura dels contes de Diego Ruiz des de l'imaginari decadentista», *Els Marges*, núm. 55, maig 1996, p. 79.

fascinaren. Hi residí del 1902 al 1904 i després passà a París, on s'establí fins al 1905. Un cop retornat a Barcelona, es va relacionar amb el grup d'*El Poble Català*, plataforma des de la qual, l'any 1906, es va adherir al catalanisme: reconeixia el caràcter messiànic de Catalunya respecte a Espanya, una Catalunya espiritual per la qual sentia una profunda admiració. La intel·lectualitat catalana l'acollí en el seu si i destacats escriptors, com Manuel de Montoliu i Eugeni d'Ors, li van dedicar elogiosos comentaris.⁴³ És significativa d'aquesta posició catalanista la col·lecció d'articles que duen el títol «De la dictadura intel·lectual de Catalunya».⁴⁴

Pel que fa a la llengua usada en les seves obres, Plàcid Vidal comenta com el 1905 justificava la utilització del castellà i com començà a expressar-se en català: el castellà, llengua materna, la utilitzava atret per la major facilitat de donar difusió a les seves idees amb una perspectiva universal, però cada dia s'anava adaptant més al català fins a acabar escrivint en aquest idioma. Al cap d'un any, Diego Ruiz començava a publicar diversos articles i a pronunciar conferències en català, però mai va catalanitzar el seu nom.⁴⁵ És evident que l'ús del català és condicionat per la seva voluntat d'atansar-se als nuclis intel·lectuals catalanistes de Barcelona. En concret, *Del poeta civil y el cavaller* (1908) és editada per la Biblioteca Popular de L'Avenç, de resultes de les seves relacions amb Joan Maragall i els elements de la tertúlia d'aquest grup,⁴⁶ i hi fa constar que l'obra s'inscriu dins del programa de la *Dictadura espiritual de Catalunya*, en el sentit que la poesia és vista com a element educador, i, en conseqüència, social.

La relació epistolar amb Joan Maragall comença l'any 1906, amb una carta escrita en castellà de resposta a una anterior en què el poeta li comentava favorablement alguns assaigs, les idees principals dels quals ja eren contingudes a *Genealogia de los símbolos* (1905). Ruiz declara la seva admiració per Maragall, i li avança algunes mostres de *Jesús como voluntad*, que es publicarà l'any següent, amb l'esperança que li doni la seva opinió i, fins i tot, la pugui encapçalar amb un pròleg.⁴⁷ La relació es va intensificar a partir del 1907,⁴⁸ quan li dedica *Nieto de Carducci*.⁴⁹ La franquesa (o l'interès per part de Ruiz) arribà a tal punt que acudí al poeta per demanar-li recomanacions a fi d'aconseguir una plaça de

43 Vg. Manuel de MONTOLIU, «La filosofia de l'entusiasme», *El Poble Català*, núm. 231, 1 d'octubre de 1906, p. 3 i Eugeni d'ORS, «Glosari. Un filosof», *La Veu de Catalunya*, núm. 2497, 21 de març de 1906, p. 1. D'altra banda, Marfany comenta que «la combinació d'arrogància intel·lectual, pedanteria, obscuritat i referències abstruses a pensadors estrangers poc coneguts li va guanyar durant un temps la consideració de geni. La seva condició massa òbvia de farsant el va traïr»; J.L. MARFANY, «Assagistes i periodistes», dins Joaquim MOLAS [dir.], *Història de la literatura catalana*, vol. VIII, Barcelona, Ariel, 1986, p. 161.

44 El primer de la sèrie es publica a *El Poble Català*, núm. 176, 7 d'agost de 1906, p. 1.

45 P. VIDAL, *op. cit.*, p. 108.

46 Les cartes conservades, tanmateix, no deixen constància de cap intervenció de Maragall en l'edició d'aquesta obra.

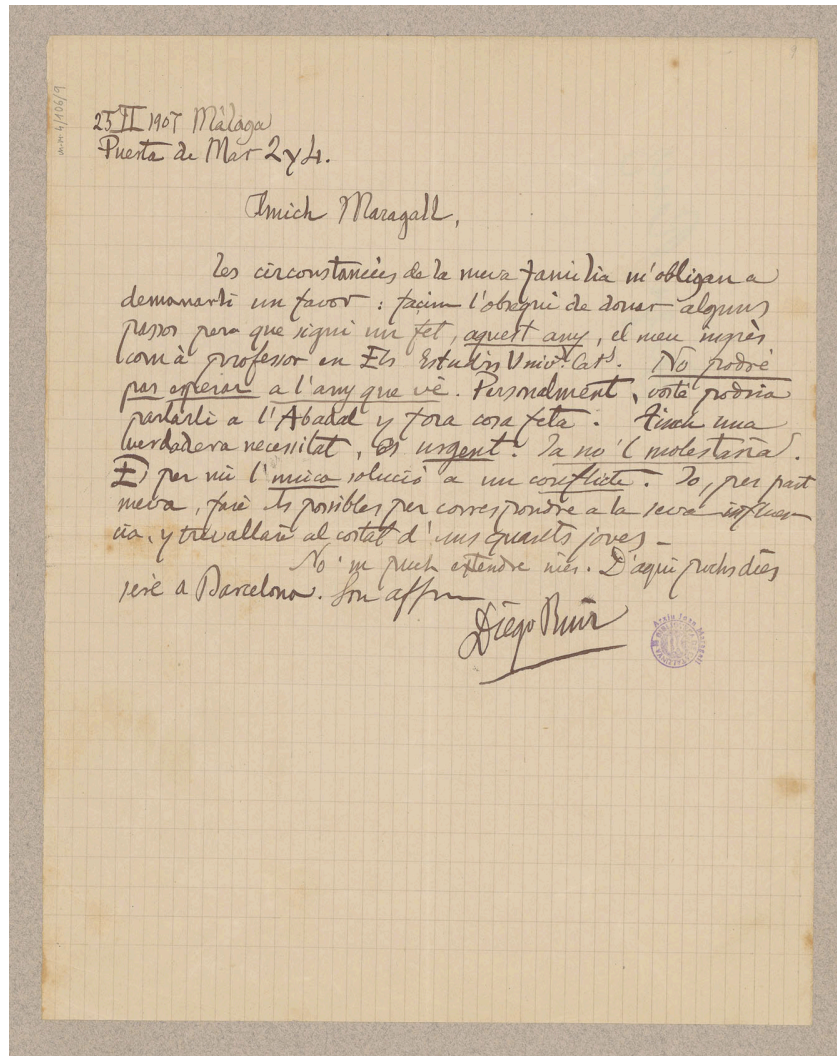
47 «[...] no desearía más honra q. la de llevar unas págs. del prudente mentor de la juventud de Cataluña. Si V. puede hacer un hueco en sus ordinarios trabajos á favor de mi escrito y si, despues de leído, quiere decir lo q. sobre él le parece, tendría el mayor placer en convertir ese juicio de V. en un prólogo»; carta de Diego Ruiz a Joan Maragall, 2 d'octubre de 1906, mrgll-Mss. 4-106-8, AJM.

48 A partir d'aquesta data i fins al gener de 1909, Ruiz se li adreçarà en català i, fins i tot, li farà arribar un abrandat poema patriòtic en italià, titulat «Independenza», abril de 1907, mrgll-Mss. 4-106-11, AJM.

49 D. RUIZ, *Nieto de Carducci (confidencias, memorias cartas de un endiablado de nuestros días)*, Barcelona, Fidel Giró, 1907. En una carta a Enric de Fuentes li confirma aquest interès i ironitza sobre l'excelsitud de les seves idees: «M'alegro que l'interessi Ruiz porque á mi també m'interessa molt; pero la seva obra necessita molts intermediaris, y crech que no's podrá judicar fins d'aquí á dos cents anys»; carta de 22 de maig de 1907, mrgll-Mss. 5-13-6, AJM.

professor en els Estudis Universitaris Catalans,⁵⁰ ja que a Barcelona travessava moments econòmicament durs. Aquesta precarietat el dugué, fins i tot, a demanar-li diners en diverses ocasions.⁵¹

Carta de Diego Ruiz a Joan Maragall, de 25 de febrer de 1907
Arxiu Joan Maragall, mrgll-Mss. 4-106-9

50 «Les circumstancies de la meua familia m'obligan a demanar-li un favor: façim l'obsequi de donar alguns passos pera que sigui un fet, aquest any, el meu ingrès com a professor en Els Estudis Univs Cat^s. No podré pas esperar a l'any que vé. Personalment, vostè podria parlarli a l'Abadal y fora cosa feta. Tinch una verdadera necessitat, es urgent. Ja no'l molestaría. Es, per mi, l'unica solució a un conflicte. Jo, per part meua, faré els possibles per correspondre a la seva influencia, y treballaré al costat d'uns quants joves»; carta de Diego Ruiz a Joan Maragall, 25 de febrer de 1907, mrgll-Mss. 4-106-9, AJM.

51 «Excuseume si deshonro la amistat que ens professem pro una insostenible situació'm fa demanarvos un favor avui. Us prego que m'excuseu en tot cas y que no hi veieu sino un excés de confiança. M'estalviaríau malts de cap, d'aquí a dilluns, si'm vulguessiu prestar 10 duros d'aquí a dilluns (no demà, l'altra setmana). // Perdoneume, encara una vegada, mon bon amic, del meu atreviment. No he pogut recorre a d'altres. // Vos ho demano»; carta de Diego Ruiz a Joan Maragall, sense data, mrgll-Mss. 4-106-21, AJM).

Pel que fa als *Contes d'un filòsof*, en una carta del 20 d'agost de 1908, Diego Ruiz li envia unes quantes narracions perquè, amb un pròleg, Maragall els ofereixi als editors de la Biblioteca Joventut, atesa la difícil situació econòmica per la qual passa i que, d'altra banda, sempre recorda en les seves cartes.⁵² Deu dies més tard, Ruiz insisteix: apel·la directament a la influència del poeta sobre el grup de *Joventut* i intenta justificar la seva persistència per la precarietat amb què viu, la qual fins i tot el limita a l'hora de relacionar-se per carta amb ell, per no haver de gastar diners en segells. Aquest és el cas, per tant, d'un escriptor que complementa les activitats de metge amb la literatura i, malgrat aquestes dues ocupacions, la seva situació econòmica és bastant desesperada:

[...] es per una força boja, cega, que continuament penso [...], mentres el fondo real de la meva vida (principalment tot aquest any) es la lluita imbècil contra petits obstacles, contra coses a les quals no sabia ni posar un nom. Sense'ls articles de *La Publ.*, de *La Metralla*, de *El Poble*, (m'han eliminat per qüestions econòmiques) reduït a molt petita clientela de metje (1 pta. la visita), uns dies vaig a parar a mans d'un editor que'm demana llibres pornogràfics, altre dia a les mans d'un comerciant que «ja m'avisarà quan hi hagi corresp.^a italiana o francesa»...Y els compromisos pujan l'un damunt l'altre, y avuy no n'hi ha per fer pagar la patent, com demà no n'hi haurà per pagar el pà. Callar, patir, somniar una pensió a l'extranger, demanada per un amich que «ara's pendrà més interès o no'm tindrà tanta rabia», projectar un curs... y passar els dies trovantse més imbècil y menys capaç d'escriure.⁵³

Aquesta carta tan explícita devia commoure Maragall, ja que va començar a fer gestions amb els homes de *Joventut*: va adreçar-los la petició en una carta del dia 11 de setembre, i dos dies més tard Emili Tintorer li comunicava que no podia respondre la seva comanda perquè tant el director de la Biblioteca, Lluís Via, com el responsable de l'Administració de l'editorial, Ramon Farré, eren fora de Barcelona.⁵⁴ La resposta li va arribar en una carta d'aquest darrer del 23 de setembre, en la qual li feia avinents quines eren les condicions econòmiques que oferien a l'autor de *Contes d'un filòsof*:

[...] haig de dirli que ens hem vist precisats a modificarles desde que deixarem de publicar la revista «Joventut», puig allavors les condicions eren que nosaltres editavem l'obra y els beneficis anaven a partir, y ho feyem aixís per comptar ab elements y els gastos de publicació entraven dintre del pressupost del setmanari. Aquestes condicions, avuy, sols les reservem pera autors com Víctor Català, Joaquim Ruyra, vostè, Apeles Mestres... Les condicions que regeixen are, desde que sols es Biblioteca Joventut son que l'autor pagui l'impressió del llibre y nosaltres paguem el paper, propaganda, treballs d'administració y demés gastos, partin per la meytat els ingressos.⁵⁵

52 «Si'm donaven no més 20 duros, m'ajudarian a passar *un mes més*. La meva situació no millora gens.... y ting una nena»; carta de Diego Ruiz a Joan Maragall, 20 d'agost de 1908, mrgll-Mss. 4-106-17.

53 Carta de Diego Ruiz a Joan Maragall, 30 d'agost de 1908, mrgll-Mss. 4-106-12, AJM.

54 Carta d'Emili Tintorer a Joan Maragall, 13 de setembre de 1908, mrgll-Mss. 2-57-4, AJM. En l'inventari del Fons personal aquesta carta està indexada en l'apartat d'Oriol Martí.

55 Carta de Ramon Farré a Joan Maragall, 23 de setembre de 1908, mrgll-Mss. 1-11-15. En l'inventari del Fons personal hi apareix indexada amb el nom de la Biblioteca Joventut. Atès que es tracta de contes, l'administrador li comenta que aquestes condicions variaven en cas de llibres infantils amb il·lustracions.

Com que el llibre de Diego Ruiz venia recomanat per Joan Maragall i contindria un pròleg del poeta, modificaven les condicions: l'editorial es feia càrrec de les despeses de l'edició, i proposaven que, en cas que hi hagués beneficis de la venda, l'autor en percebria una tercera part més cinquanta exemplars. Farré justifica aquest migrat percentatge a la poca venda en el mercat de llibres catalans. Així: «Inútil es dirli qu'els editors que *fan negoci*, si abonen un tant a l'autor, aquest tant no sol pas representar ni molt menys, una tercera part dels beneficis».⁵⁶

Maragall poc després li tramet el pròleg que ha d'encapçalar el llibre i li comunica la proposta amb el canvi que, amb el tracte, se li avancés la quantitat de 10 duros, la qual cosa Ruiz li agraeix i accepta per necessitat, tot i que ho considera insuficient.⁵⁷ A l'hora de la veritat, i per tal de quedar bé amb Maragall, l'editorial va doblar aquests diners i Ruiz personalment va passar a cobrar-los a primers d'octubre:

Joventut ja'm va pagar (dilluns) els «Contes» ab una cantitat doble de la que esperavam: 100 pessetes. Volia donarli aquesta noticia personalment, però com li dich no puch per ara. No li sabia expressar tot el meu agraïment y tota la meva alegria. Suposo q. V'm sabrà perdonar que m'hagi adelantat a l'última de les seves gestions, presentantme directament a Joventut.⁵⁸

Pel que fa al volum, a la coberta de *Contes d'un filòsof* s'inserí un petit dibuix de Sebastià Junyent d'una llàntia i un crani, d'acord amb les preferències decadentistes de Ruiz. Les narracions van encapçalades per una dedicatòria a Lianette, la seva filla, amb data de l'1 d'octubre, i precedides per l'esmentat pròleg de Joan Maragall. En aquest, el poeta precisa el significat del mot *filòsof* en el sentit que cal buscar-hi «un home fortament interessat en el misteri de la vida y entregat ab totes ses potencies y sentits a la contemplació d'aquest misteri y a comunicar de calent en calent els espaumes soferts en aquesta contemplació y la resolució d'ells en conducta de l'esperit individual y social».⁵⁹ El poeta reconeix que Ruiz no quadra encara dins dels corrents literaris del moment i que actua en solitari, però amb una activitat desfermada i amb força; es tracta, doncs, d'un element exòtic, pertorbador, exasperat i dolorós, terrible per la seva particular força d'expressió:

[...] ell vol anar endavant al coneixement directe, però –y això es lo terrible– ab la sensibilitat d'un artista, y ab la força d'expressió d'un artista. Per això s'ha posat a escriure contes, a descriure escenes vives en aquella regió hont la nostra vida s'acaba y exaspera pels sorolls de l'altra banda; y ho ha fet en el nostre verb català que, per lo meteix que li es exòtic però potentíssimament assimilat li cobra una intensitat de llengua verge,

56 *Ibid.*

57 «Si obting això, serà degut purament a les gestions de V., a la seva influencia interposta en favor meu. Jo li agraiexo de cor. // Si no poden donar aquesta "migrada cantitat" tampoch, com que considero l'*affaire* perdut, –què farem?– que's quedin el meu llibre, que l'editin..... y esperarem aquella famosa "tercera part dels beneficis". Pero repetixo que a mi lo que'm treu d'apuros son 10 duros (o 15, ó 20) ARA»; carta de Diego Ruiz a Joan Maragall, sense data [setembre 1908], mrgll-Mss. 4-106-19, AJM.

58 Targeta postal de Diego Ruiz a Joan Maragall, 7 d'octubre de 1908, mrgll. Mss. 4-106-18, AJM. Tot i que en l'inventari no hi consta la data, aquesta es pot apreciar en el segell de l'oficina de correus.

59 J. MARAGALL, «Pròleg», dins D. RUIZ, *Contes d'un filòsof*, Barcelona, Biblioteca Joventut, 1908, p. 9-10.

una acuitat d'expressió que talla: sembla un ganivet vell, de nou esmolat; sembla que llegiu ab uns lentes de graduació molt forta; sembla que sentiu parlar ab un corn acústich a cada orella.⁶⁰

Pel que fa al conjunt del llibre, en total recull quinze contes, tots dedicats a escriptors del seu entorn intel·lectual barceloní i gironí,⁶¹ i cada narració va precedida d'una portadella amb citacions d'altres autors i obres, la qual cosa ens permeten de veure de quins referents literaris parteix o, si més no, quines eren les seves lectures, d'acord amb la seva orientació decadentista: Shakespeare,⁶² Byron, Keats, Allan Poe, P. B. Shelley, Baudelaire, Sainte-Beuve i Dante.

A banda de la important influència de Maragall sobre els editors de la Biblioteca Joventut, cal tenir en compte un segon factor que justifica que un aplec narratiu de les característiques de *Contes d'un filòsof* sigui ben acollit pels editors. Es tracta de l'esclat d'una segona onada decadentista en les lletres catalanes.⁶³ Al tombant de segle, i des de la revista *Joventut*, hom havia difós aquest corrent literari caracteritzat per l'artifici i per les actituds messiàniques i elitistes, el qual, tal com fixa Castellanos, s'impulsa entre 1906 i 1910, des de les pàgines d'*El Poble Català*, diari en el qual Ruiz col·labora i es relaciona amb escriptors que conreen aquest gènere.⁶⁴ La Biblioteca Joventut, amb la tria d'aquest autor i de l'obra, es desmarca del noucentisme emergent i insisteix en la línia ja representada per Víctor Català, amb la qual Via compara els *Contes d'un filòsof*.

Y dich com vostè «estich content, content» de que s'hagi publicat en català una cosa semblant, que tanta falta ens feya desde que aparegué «Solitut».

Perque *Solitut* tampoch no es cosa «de teulades en avall», com gayrebé tot lo que aquí's publica. *Solitut*, qu'es molt superior als *Contes* d'en Ruiz en *procediment* y en tot, va ab ells de parella en cerca de grans problemes de la consciència y de l'art indemostrats fins ara, indemostrables sempre pel comú de la gent, però bells y atrayents com una veritat suprema pels aristòcrates de la inteligencia... Vegi, donchs, si ha d'estar content en Diego Ruiz del judici de vostè, que ja li he tramès: del judici de l'autor de *Solitut!*⁶⁵

60 *Ibid.*, p. 11.

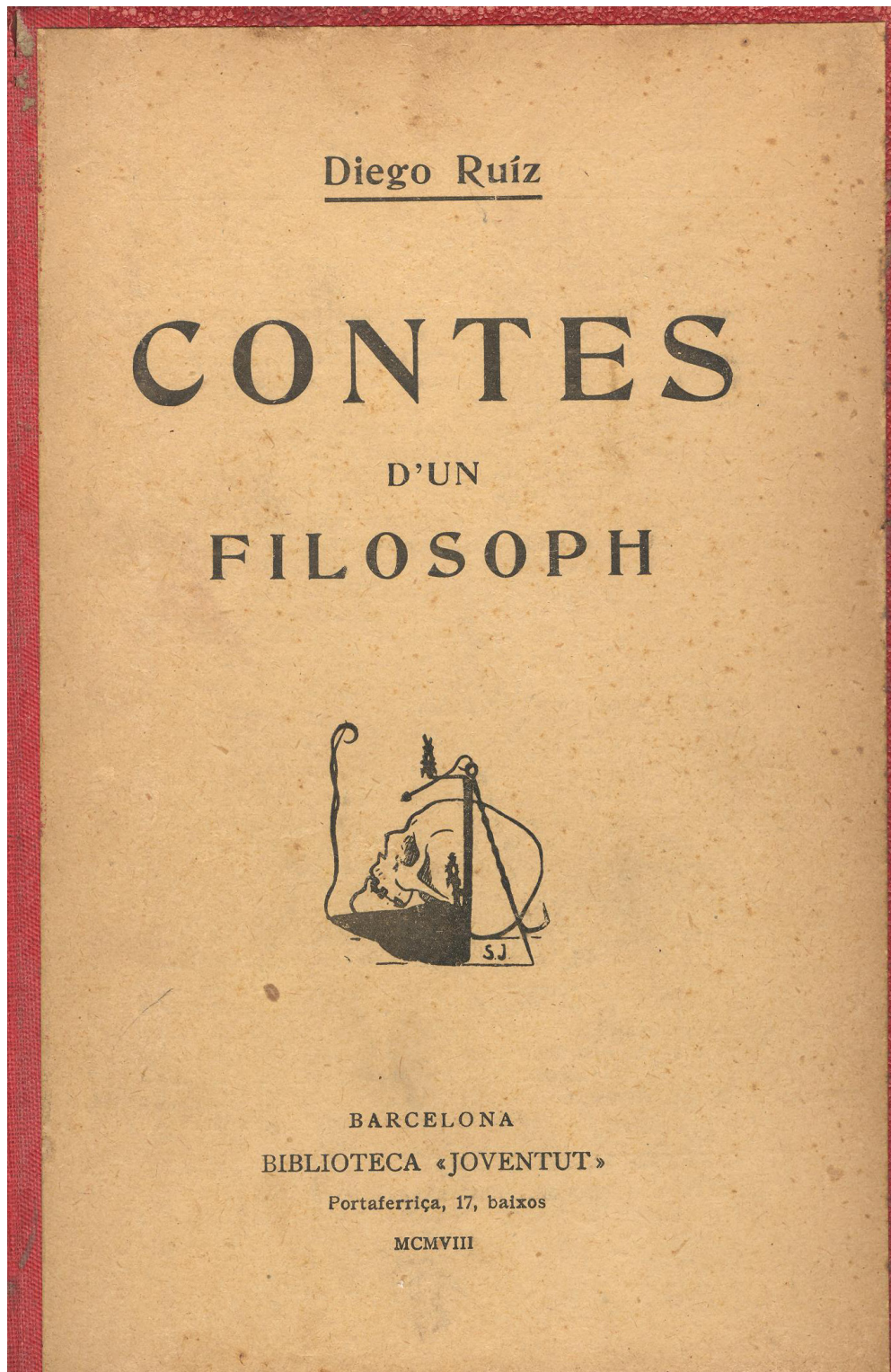
61 Joan Vergés, Carles Rahola, Joan Llongueres, Lluís Via, Prudenci Bertrana, Salvador Albert, Xavier Montsalvatge, Pere Prat Gaballí, Eugeni d'Ors, Emili Tintorer, Santiago Vinardell, Albert Albert, Joan Puig i Ferrer, Gabriel Alomar i Josep M. Roviralta. Quant a Salvador Albert, en una carta del 12 de juny d'aquell mateix any, Maragall celebra que aquest i Ruiz s'hagin conegut: «són dos homes per entendre's, vostès dos, i enriquir-se molt l'un a l'altre»; vg. J. MARAGALL, *Obres completes*, vol. I, *op. cit.*, p. 923.

62 Cal tenir en compte que des del 1907 i fins al 1909 es publicaren les seves *Obres completes* en català, traduïdes, entre altres, per Diego Ruiz, Josep Carner, Carles Capdevila i Puig i Ferrater. Ruiz s'encarregà concretament del volum VI de la col·lecció, *Macbeth*, Barcelona, E. Domènech, 1908.

63 J. CASTELLANOS: «Les diverses formes de decadentisme», dins *Antologia de contes modernistes*, Barcelona, Eds. 62, 1987, p. 30-33, i dins Joaquim MOLAS [dir.], *Història de la literatura catalana*, VIII, *op. cit.*, p. 555-558. Vg. també I. FARRÉ I VILALTA, «La Biblioteca Joventut (1901-1914) i el darrer Modernisme», *op. cit.*, p. 59.

64 El conte és més dúctil a l'hora de vehicular les concepcions filosòfiques i estètiques que reforcen el messianisme; i és important en tant que els conreadors modernistes s'hi concentren en un afany de reorganitzar el moviment, davant la pressió del noucentisme incipient.

65 Carta de Lluís Via a Caterina Albert, 29 de desembre de 1908, dins I. MUÑOZ I PAIRET [ed.], *op. cit.*, p. 118.

Coberta del text de Ruíz, amb il·lustració de Sebastià Junyent

La relació epistolar entre Maragall i Ruiz s'estroneja el mes de març següent, amb l'única excepció d'una targeta en què aquest darrer li felicita l'any nou i dóna senyals de vida.⁶⁶ Ara bé, en una carta del poeta de l'endemà d'aquesta felicitació, adreçada a Josep Conangla i Fontanilles, li deixa ben clar el seu disgust amb el filòsof que tant havia protegit i el retrata succintament:

En Diego Ruiz és com si diguéssim un filòsof bohemí de gran potència desequilibrada: té publicats uns quants opuscles poc intel·ligibles: el més clar és *Jesús como voluntad*, i té en cartera una obra de grans proporcions: *El hombre como creador y como dominador del mundo*, que no publica per falta de recursos; perquè a dir la veritat és un home molt irregular, que no solament no sap situar-se, sinó que fins es tanca ell mateix qualsevulla porta que se li obri. Precisament ara m'he refredat d'ell perquè en els *Contes d'un filòsof*, després d'haver-li jo fet un pròleg i procurat la publicació, m'hi introduí una pila d'original (quasi tota la segona meitat) que ni a ell li està bé l'haver-lo escrit, ni a mi que vagi sota el meu pròleg: així és que, com a home, no hi vull gaires tractes més.⁶⁷

Ruiz havia inserit en el volum que Maragall avalava la narració «En Redon (línies per a la història d'un president de la "maffia" literària)», en la qual era caricaturitzat un director de diari barceloní que havia estat enganyat per la seva dona amb el seu col·laborador més apreciat. Casualitat o no, el cert és que aquest col·laborador és anomenat repetidament el «Joan del cenacle» i que l'esposa, Madame Redon, es diu Clara. La caricatura d'aquest Redon és sagnant: és un home patriota, orgullós del gran paper de guia cultural que creu que desenvolupa en la societat, una tasca que posa al capdavant de qualsevol altra cosa; a més, confegeix els seus escrits a base de retalls de la premsa estrangera, amb els quals dirigeix literàriament la humanitat, i organitza les tasques de la redacció autoritàriament. Per acabar-ho d'adobar, ignora, en el seu cofoisme, que la seva esposa, amb la qual sempre compleix religiosament i a qui considera un complement més del seu vestit, ha acabat enganyant-lo, a conseqüència d'haver donat un tracte excessiu de familiaritat a l'esmentat col·laborador.

Per via epistolar podem refer el trencament entre ambdós escriptors, esdevingut al març següent, el qual, d'entrada, es fa palès en l'ús del castellà:

Me han venido voces de muchos amigos con quejas de V.; como, si está V. resentido conmigo, juzgará que esta carta es en mi un atrevimiento,⁶⁸ le digo que yo nunca he obrado con mala intención ni he querido comprometerle; que no consentí que se imprimieran els *Contes* sin que viera V. las galeradas; y q. estoy embrutecido de tal modo que ni siquiera la vanidad de un puntillazo á tiempo es capaz de moverme. Tenga la seguridad de mi estima y... *in manus tuas, Domine, commendo aspiratio mea*.

66 Targeta de Diego Ruiz a Joan Maragall, 1 de gener de 1909, mrgll-Mss. 4-106-9, AJM.

67 Carta de Joan Maragall a Josep Conangla i Fontanilles, 2 de gener de 1909, dins J. MARAGALL, *Obres completes*, vol. I, *op. cit.*, p. 956. Joan Maragall li havia prologat el llibre *Elegia de la guerra* (1904) i col·laborava amb ell en diverses publicacions catalanistes que aquest escriptor impulsava des de Cuba.

68 En aquesta carta li demanava recomanació per ser rector del Col·legi de Bolonya, si de cas fracassava en les oposicions per a director del manicomí de Salt: «Sabe que hoy el gallito es Cambó; que éste puede con el Gobierno. Yo sé cómo admira al poeta el diputado. Hágalo por mí: pero que no sea una recomendación epistolar, de esas que se olvidan á los 5 minutos; ¿será pedir á V. demasiado, despues de todo lo hecho por este forastero, suplicarle que vea personalment à Cambó, como hizo antes con el Presidente de los Estudios? Esta vez es más fácil poder ser atendido. Depende todo del *Ministerio de Estado*»; carta de Diego Ruiz a Joan Maragall, 11 de març de 1909, mrgll-Mss. 4-106-14, AJM.

Joan Maragall li respongué l'endemà mateix per desentendre's de les peticions que li havia fet en la carta anterior i donar per finalitzada la seva relació personal:

En cuanto à lo de los «Contes» es lo cierto que, sea culpa de quien sea, yo no conocí el «En Redon» hasta verlo en el libro por publicado; pero ya no me importa como esto sucediera, porque todo mi pesar está en que un amigo mio pudiera llegar á escribir siquiera aquella pieza. No guardo á V. rencor alguno porque al fin somos hombres y todos tenemos algo que escusarnos [mutuamente].⁶⁹ Le deseo mucha suerte y elevación infinita á su espíritu; pero en cuanto à nuestras relaciones personales, permítame V. seguir siendo simplemente como fui des de el principio, admirador sincero de un talento, y en esto suyo afm. J.M.⁷⁰

La reacció de Diego Ruiz fou irada: li caigué la careta i li confià obertament què l'havia mogut a publicar els contes i què opinava de la censura a què Maragall havia sotmès determinats contes que considerava religiosament irreverents:

En la duda de ser recibido por V. en su casa, como yo quisiera, permítame compartir su pena, en mí más honda, porq. la visión maragalliana de que yo he estado enamorado hasta hace unas horas, no puede transponer de mi alma sin una explicación q. no quisiera que fuese por carta. Sinceramente, no creo en el valor de ninguno de mis *Contes*: obra rápida, forzada, fueron escritos para ganar 100 pessetas. Si pedí un prólogo, fué para asegurar la admisión. Usted, Sr. Maragall, leyó aquellas cuartillas q. le parecieron de perlas: sólo cuando V. creyó q. abusaba yo del sarcasmo religioso, me hizo indicaciones. Pero éstas fueron muy dudosas, no expuestas enseguida sino á través de una carta cuya letra menuda tanto podía interpretarse en el sentido de *no* como en el de *pase*. Era preciso completar un volumen q. resultava corto, y, ante apremios de la imprenta, dí otros cuentos que hilvané en una noche, más atento al billete de banco q. á una gloria q. me deja frío por dentro. Usted empuñó entonces el lápiz censoratorio y tachó à placer frases contra Dios, inocentes enfrente de otras q. hubieron de dejarse, de no suprimir los cuentos. No sólo á mi pareció aquello contradictorio; pero me acordé de que «somos hombres».... Su indecisión se vió entonces, y no fui yo solo en verla. ¿Podía hacer otra cosa sino confiar à V. las galeradas?....

Es para mí desastroso q., por *Redon* de más o de menos, caiga de pronto otro ídolo más. De todos modos, escrito está y yo lo mantengo: no porq. me parezca bueno ni malo, sino porq. lo he escrito yo, y pongo mi alma en lo q. escribo. Mal ha ido el ensayo de acercarme á V.: –¡con que era verdad, que V. se enfurismaba!– mal ha ido el ensayo, y no se repetirá.⁷¹

A partir d'aquest moment i fins a la mort del poeta, segons ens reporta Plàcid Vidal en *Els singulars anecdòtics*, Ruiz s'obceca tant en aquesta qüestió personal que fins i tot comentava que ell «a casa seva tenia un xacal, al qual hauria volgut donar a menjar el cor de Maragall» i havia arribat a afirmar que la poesia de Joan Maragall era de poca vàlua. Amb la mort del poeta, Ruiz s'afanyà a rectificar en diversos articles a *El Poble Català* i en diferents conferències, en què, juntament amb les disculpes persistents atribuïa les dissensions amb el poeta a la impetuositat dels seus vint-i-cinc anys.⁷²

69 Cal·ligrafia il·legible. Deduïm el mot pel context.

70 *Ibid.* S'ha conservat la resposta de Maragall perquè va escriure'n l'esborrany a continuació de la de Ruiz.

71 Carta de Diego Ruiz a Joan Maragall, 14 de març de 1909, mrgll-Mss. 4-106-15, AJM.

72 P. VIDAL, *op. cit.*, p. 110-111.

